

آمار شهر

تحلیل اقتصادی شهر و مسائل آن مستلزم دسترسی به آمار تفصیلی اقتصادی و اجتماعی با تفکیک جزئی مکانی است. خوشبختانه مرکز آمار ایران در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، آمارهای مکانی را در محیط سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، تولید و ارائه کرده است. بدین ترتیب، می‌توان آمار مربوط به جمعیت، تعداد خانوارها، واحدهای مسکونی و مانند آن را به تفکیک شهرها و در هر شهر به تفکیک بلوک‌های شهری به دست آورد.

شهرداری تهران نیز اطلاعات آماری را به تفکیک مناطق و نواحی شهرداری تهیه و منتشر می‌کند که برای تحلیل اقتصادی شهر اهمیت دارد؛ از آن جمله آمار پروانه‌های ساختمانی و هزینه و درآمد شهرداری‌های مناطق را می‌توان نام برد.

آمارگیری نمونه‌ای قیمت زمین و مسکن که به سفارش وزارت مسکن و شهرسازی و به وسیله مرکز آمار ایران انجام و نتایج آن به طور منظم انتشار می‌یابد و همچنین آمارگیری نمونه‌ای بانک مرکزی از فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی در تهران و شهرهای بزرگ و کوچک، منبع اطلاعات ارزشمندی در اختیار تحلیل‌گران اقتصاد شهر قرار می‌دهد.

با این همه، اطلاعات آماری مهم دیگری هستند که هنوز در مقیاس شهر تولید نشده، بلکه در سطح ملی یا استانی تولید می‌شوند؛ از آن جمله، آمارگیری نمونه‌ای بودجه‌ای خانوارهای شهری را می‌توان نام برد که حجم نمونه‌ای آن در سطح استان بهینه است و هم چنین آمار حساب‌های منطقه‌ای که از سال ۱۳۷۶ به طور منظم به وسیله مرکز آمار ایران تولید می‌شود.

با وجود پیشرفت‌هایی که در چند دهه‌ی اخیر در کشور ما در زمینه‌ی جمع‌آوری و انتشار آمارهای اقتصادی و اجتماعی صورت گرفته، به جرئت می‌توان گفت، هنوز کمبودهای آماری بسیاری در سطح شهرها و کلانشهر تهران وجود دارد. همین مسئله ضرورت ایجاد سیستم اطلاعات جغرافیایی در تهران را یک‌بار دیگر به ما نشان می‌دهد. اما این بار به شیوه‌ای نو و به گونه‌ای که این سامانه بتواند در خدمات تحلیل‌گران اقتصاد شهری، برنامه‌ریزان شهری و برنامه‌ریزان ترابری شهری سودمند واقع شود.

با توجه به اهمیت آمارهای اقتصادی و اجتماعی در تحلیل مسائل اقتصادی شهری، فصلنامه‌ی اقتصاد شهری تلاش خواهد کرد تا گزیده‌ای از مهمترین آمارهای اقتصادی و اجتماعی شهر تهران را در هر شماره، در اختیار علاقمندان قرار دهد.

به همین منظور، در این شماره اطلاعات مربوط به جمعیت، بازار کار و تولید داخلی شهر تهران در سال‌های اخیر و افق زمانی دوردست ارائه می‌شود. بخشی از این اطلاعات بر اساس داوری کارشناسی و اطلاعات موجود در سطح استان تولید شده است؛ از این رو بدون خطا نخواهد بود. اما از این راه می‌توان تصویری کمی از فعالیت‌های اقتصادی شهر به دست داد.

اطلاعات اقتصادی و اجتماعی شهر تهران

● سحر منصف
دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد
دانشگاه علامه طباطبائی

۱- جمعیت شهر تهران

تحول جمعیت شهر تهران در دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ در جدول شماره ۱ (۱) آمده است. در این جدول، نرخ رشد جمعیت استان تهران، در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ بر اساس رشد روندی دوره ۸۵-۱۳۷۵ یعنی ۲/۶ درصد در سال محاسبه شده، هم‌چنین نرخ رشد جمعیت شهر تهران بر اساس رشد روندی ۱۳۸۵-۱۳۷۵ یعنی ۱/۴۴ درصد در سال محاسبه گردیده است. آمارهای موجود گویای آن است که رشد شهر تهران در دهه‌ی ۱۳۷۵-۱۳۸۵ کمتر از رشد جمعیت استان بوده است.

جدول شماره ۱- جمعیت شهر تهران طی سال‌های ۸۳-۱۳۸۷ (هزارنفر)
مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
جمعیت استان تهران	۱۲۷۷۶/۹	۱۳۰۹۱/۳	۱۳۴۱۳/۳	۱۳۷۴۳/۳	۱۴۰۸۱/۴
جمعیت شهر تهران	۷۵۷۷/۷	۷۶۸۶/۸	۷۷۹۷/۵	۷۹۰۹/۸	۸۰۱۹/۷
نسبت سهم (درصد)	۵۹/۳	۵۸/۷	۵۸/۱	۵۷/۶	۵۷/۰

جمعیت شهر تهران ۷۷۹۷.۵ (هزار نفر)
جمعیت استان تهران ۱۳۴۱۳.۳ (هزار نفر)

نمودار ۱- مقایسه‌ی جمعیت شهر

۲- ترکیب سنی جمعیت در شهر تهران

ترکیب سنی جمعیت شهر تهران در سال ۱۳۸۵ در جدول شماره‌ی (۲) آمده است. نتایج سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، گویای آن است که بیش از دو سوم جمعیت شهر تهران یعنی ۷۲/۶ درصد در سن کار قرار دارند و سهم جمعیت زیر ۱۵ سال تنها ۱۸/۸ درصد است.

جدول ۲- ترکیب سنی جمعیت شهر تهران در سال ۱۳۸۵ (نفر)
 مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

ترکیب سنی	جمعیت (نفر)	سهم در کل جمعیت
کمتر از ۱۵ سال	۱,۴۶۲,۵۸۶	۱۸/۸
میان ۱۵ تا ۶۰ سال	۵,۶۶۲,۰۲۱	۷۲/۶
بیشتر از ۶۰ سال	۶۷۹,۲۷۶	۸/۷
جمعیت در سال ۱۳۸۵	۷,۷۹۷,۵۲۰	۱۰۰

۳- تولید ناخالص داخلی شهر تهران

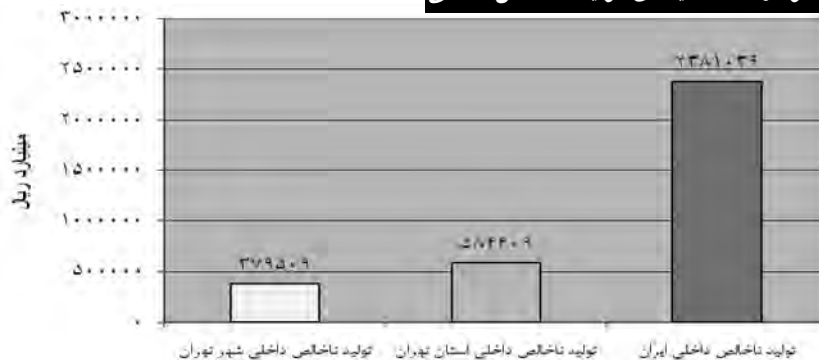
در جدول شماره‌ی (۳) برآوردی مقدماتی از تولید ناخالص داخلی شهر تهران، به قیمت‌های جاری و ثابت ارائه و برای این منظور به شرح زیر عمل شده است:

- تولید ناخالص داخلی استان به قیمت‌های جاری، برای سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۵ به وسیله‌ی مرکز آمار ایران محاسبه و منتشر شده است.
- تولید ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت در سه سال بالا، با استفاده از شاخص ضمنی قیمت‌ها در زیر بخش‌های اقتصاد ملی برآورد شده است.
- برای محاسبه‌ی تولید ناخالص داخلی شهر تهران در سال ۱۳۸۵، بهره‌وری نیروی کار در هر یک از زیربخش‌های اقتصاد استان و شهر تهران یکسان فرض شده است. بنابراین، با در دست داشتن تعداد شاغلان شهر تهران و بهره‌وری سرانه‌ی نیروی کار در استان، تولید ناخالص داخلی شهر تهران برای سال ۱۳۸۵ برآورد شده است.
- سطرهای دیگر جدول مبتنی بر برآورد کارشناسی است.

جدول شماره‌ی ۳- تولید ناخالص داخلی استان و شهر تهران به قیمت بازار طی سال‌های ۸۳-۱۳۸۷ (میلیارد ریال)

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
۹۸۹,۱۰۵	۷۴۸,۹۸۱	۵۸۴,۴۰۹	۴۷۵,۳۲۶	۳۹۴,۰۶۶	تولید ناخالص استان به قیمت‌های جاری
۱۷۰,۸۷۹	۱۶۰,۴۵۰	۱۴۹,۹۵۳	۱۳۹,۶۷۳	۱۲۸,۶۰۵	تولید ناخالص استان به قیمت‌های ثابت
۶۲۴,۵۲۵	۴۸۰,۵۸۹	۳۷۹,۵۰۹	۳۱۱,۳۳۹	۲۶۱,۲۶۶	تولید ناخالص شهر به قیمت‌های جاری
۱۰۷,۸۹۶	۱۰۲,۹۵۴	۹۷,۳۱۰	۹۱,۵۷۰	۸۵,۳۸۱	تولید ناخالص شهر به قیمت‌های ثابت
۲,۷۰۲	۲,۶۶۵	۲,۶۲۷	۲,۵۸۹	۲,۵۵۳	اشتغال شهر تهران (هزار نفر)
۳۹,۹۳۷	۳۸,۶۳۷	۳۷,۰۴۴	۳۵,۳۶۲	۳۳,۴۴۴	بهره‌وری سرانه‌ی نیروی کار (هزار ریال)
۳/۴٪	۴/۳٪	۴/۸٪	۵/۷٪		رشد بهره‌وری
۶۳/۱٪	۶۴/۲٪	۶۴/۹٪	۶۵/۶٪	۶۶/۴٪	سهم شهر تهران از GRP استان

نمودار ۲- مقایسه‌ی تولید ناخالص داخلی

۴- پیش‌بینی تولید ناخالص داخلی و تورم در شهر تهران

- برای پیش‌بینی تولید ناخالص داخلی، به چندین نکته به شرح زیر توجه شده است:
- در نیمه‌ی دوم سال ۱۳۸۸، ممکن است اقتصاد کشور از رکود فعالیت‌های ساختمان‌رهایی یابد.
 - در دوره‌ی ۹۱-۱۳۸۸، انتظار می‌رود کشاورزی ایران با خشکسالی سال‌های اخیر روبرو نشود.
 - همچنین در دوره‌ی نامبرده، اقتصاد جهانی از رکود اقتصادی موجود رهایی خواهد یافت؛ در نتیجه صادرات نفتی ایران به قیمت‌های ۶۰ تا ۷۰ دلار به فروش خواهد رسید.
 - انتظار می‌رود در گذر سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸، اقتصاد کشور همچنان گرفتار تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل باشد؛ اما امید است از سال ۱۳۸۹، مسئله‌ی تحریم‌ها حل شده باشد.
 - رشد جمعیت و نیروی کار استان در دوره‌ی ۹۱-۱۳۸۸ کمتر از گذشته و ۲ درصد در سال خواهد بود.
 - رشد جمعیت و نیروی کار شهر تهران در دوره‌ی ۹۱-۱۳۸۸ کمتر از گذشته و نزدیک به ۱/۲ درصد در سال خواهد بود.
 - تورم در سال ۱۳۸۷، نزدیک به ۲۵/۵ درصد بوده است و در سال ۱۳۸۸، به دلیل افزایش کسری بودجه‌ی دولت و اجرای طرح افزایش قیمت حامل‌های انرژی، اقتصاد کشور و استان، تورم بالاتری را تجربه خواهند کرد.

جدول شماره‌ی ۴- پیش‌بینی تولید ناخالص داخلی و تورم شهر تهران طی سال‌های ۸۸-۱۳۹۱ (میلیارد ریال)
مأخذ: محاسبات تحقیقی

۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۱,۶۴۴,۵۱۰	۱,۳۳۸,۶۲۸	۱,۰۷۰,۲۰۴	۸۲۹,۸۱۹	۶۲۴,۵۳۵	تولید ناخالص شهر به قیمت‌های جاری
۱۲۹,۴۸۹	۱۲۴,۳۵۰	۱۱۹,۲۹۶	۱۱۳,۷۸۳	۱۰۷,۸۹۶	تولید ناخالص شهر به قیمت‌های ثابت
۱۲۷۰/۰	۱۰۷۶/۵	۸۹۷/۱	۷۲۹/۳	۵۷۸/۸	شاخص قیمت (۱۰۰=۱۳۷۶)

۵- تعداد جمعیت فعال، شاغل و بیکار در شهر تهران

در جدول شماره ۵ (شماره جمعیت، جمعیت فعال، جمعیت شاغل و تعداد بیکاران شهر تهران برآورد و برای انجام این محاسبات، به شرح زیر عمل شده است:

• اطلاعات مربوط به جمعیت شهر تهران و جمعیت ۱۵ تا ۶۰ سال برای سال ۸۵، بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن می‌باشد.

• جمعیت شاغل شهر تهران و نرخ بیکاری در این شهر، پس از کسر آمار شهر بومهن، برای سال ۸۵ محاسبه شده است.

• ترکیب سنی جمعیت برای سال‌های دیگر همانند سال ۸۵ در نظر گرفته شده است.

• نرخ بیکاری در استان تهران، در دوره ۷۵-۱۳۸۵ از ۶ درصد به ۸/۴ درصد افزایش یافته است. همین نرخ در تابستان ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ بر اساس نمونه‌گیری مرکز آمار ایران برای استان به ترتیب ۱۰/۴ و ۱۲/۳ درصد بوده است. با توجه به شواهد آماری داده شده، نرخ بیکاری در شهر تهران فزاینده در نظر گرفته شده و باید توجه داشت که نرخ بیکاری، بر اساس استانداردهای سازمان بین‌المللی کار محاسبه شده است.

اطلاعات جدول زیر گویای آن است که نرخ بیکاری در شهر تهران هر چند فزاینده بوده، اما کمتر از سطح ملی است.

جدول شماره ۵- تعداد جمعیت فعال، شاغل و بیکار (هزار نفر)
مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
۸۰۱۹/۷	۷۹۰۹/۸	۷۷۹۷/۵	۷۶۸۶/۸	۷۵۷۷/۷	جمعیت شهر تهران
۵,۸۲۳	۵,۷۴۴	۵,۶۶۲	۵,۵۸۲	۵,۵۰۲	جمعیت ۱۵ تا ۶۰ سال
۲,۹۲۹	۲,۸۸۳	۲,۸۴۳	۲,۷۹۶	۲,۷۵۱	جمعیت فعال (عرضه نیروی کار)
۲,۷۰۲	۲,۶۶۵	۲,۶۲۷	۲,۵۸۹	۲,۵۵۳	جمعیت شاغل (تقاضای نیروی کار)
۲۲۷	۲۱۹	۲۱۶	۲۰۷	۱۹۸	جمعیت بیکار
۷/۸	۷/۶	۷/۶	۷/۴	۷/۲	نرخ بیکاری (درصد)

۶- سهم بخش‌های اقتصادی در اشتغال و تولید ناخالص داخلی شهر تهران

با توجه به اطلاعات جدول شماره ۶، به آسانی می‌توان دریافت که فعالیت‌های اصلی اقتصادی شهر تهران - بر اساس اشتغال - فعالیت‌های صنعتی، بازرگانی و اداره‌ی عمومی می‌باشد؛ زیرا نقش عمده‌ای در اشتغال‌زایی شهر تهران بر عهده دارند. همچنین از فعالیت‌های اصلی اقتصادی

در شهر تهران، بر اساس ارزش افزوده‌ی بخش‌ها و با توجه به سهم آنها در تولید ناخالص داخلی شهر تهران، می‌توان از واسطه‌گری‌های مالی، بازرگانی و صنعت نام برد.

جدول شماره ۶- سهم بخش‌های اقتصادی بر حسب تولید و درآمد- اشتغال در سال ۱۳۸۵

تولید ناخالص داخلی شهر تهران، سال ۱۳۸۵		اشتغال شهر تهران، سال ۱۳۸۵		فعالیت‌های اقتصادی
سهم (درصد)	مبلغ (میلیون ریال)	سهم (درصد)	تعداد (نفر)	
۰/۴۴	۱,۶۷۸,۰۴۱	۰/۵۲	۱۳,۶۹۵	کشاورزی، شکار و جنگل‌داری
-/۰۱	۲۴,۶۰۸	-/۰۲	۴۰۹	ماه‌گیری
-/۱۱	۴۳۷,۷۵۷	-/۶۸	۱۷,۷۶۲	معادن
۱۱/۴۶	۴۳,۶۵۱,۷۳۰	۱۹/۸۷	۵۲۱,۸۶۹	صنعت
۱/۲۳	۴,۶۸۰,۶۳۵	۰/۸۸	۲۳,۱۳۳	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲/۷۷	۱۰,۵۶۴,۰۷۱	۷/۰۷	۱۸۵,۸۱۲	ساخت‌مان
۲۰/۳۴	۷۷,۴۸۷,۸۱۴	۱۹/۴۵	۵۱۰,۸۰۸	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
-/۹۹	۳,۷۸۷,۷۷۸	۱/۲۵	۳۳,۸۴۹	هتل و رستوران
۱۱/۰۴	۴۲,۰۳۶,۹۹۱	۱۰/۹۴	۲۸۷,۴۳۷	ترابری، انبارداری و ارتباطات
۸/۶۳	۳۲,۸۶۷,۰۸۶	۲/۸۴	۷۴,۶۱۲	واسطه‌گری‌های مالی
۲۳/۳۱	۸۸,۷۸۶,۴۱۹	۵/۳۱	۱۳۹,۳۹۰	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۸/۷۵	۳۳,۳۳۵,۳۵۴	۱۱/۹۶	۳۱۴,۲۳۲	اداره‌ی امور عمومی، و خدمات شهری
۴/۱۴	۱۵,۷۸۵,۲۹۱	۷/۱۷	۱۸۸,۴۷۹	آموزش
۳/۹۷	۱۵,۱۲۹,۲۵۹	۳/۹۷	۱۰۴,۲۳۲	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۲/۷۹	۱۰,۶۳۷,۰۴۹	۸/۰۸	۲۱۳,۱۶۵	خدمات عمومی دیگر، اجتماعی، شخصی و خانگی
۱۰۰	۳۸۰,۸۸۹,۸۸۴	۱۰۰	۲,۶۲۶,۸۸۵	جمع

مأخذ:

۱. اشتغال بر حسب فعالیت‌های اقتصادی، با در دست داشتن اشتغال سال ۱۳۸۵، برای شهر تهران و بومهن محاسبه شده است.
۲. تولید ناخالص داخلی شهر تهران به فعالیت پایه برای سال ۱۳۸۵، با فرض بهره‌وری سرانه‌ی نیروی کار یکسان در شهر تهران و استان بر اساس داده‌های حساب‌های منطقه‌ای سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران، برآورد شده است.